

بررسی مردم شناختی جشن دندان نشان (گاز فروشان) در استان گیلان، مطالعه موردی روستای شیخ محله واقع در شهرستان فومن بخش جیرده

زینت خنجری

کارشناسی ارشد، گروه علوم اجتماعی، دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز، تهران، ایران.

چکیده

نیاکان ما از دیرباز میکوشیدند به مناسبت‌های گوناگون به درگاه خداوند شکرگزاری و نیایش کنند که گاهی این نیایشها با جشن همراه میشد و همواره جشن‌های گوناگون را در تقویم میتوانیم مشاهده کنیم برای مثال جشن نوروز - جشن سده ... نمونه‌هایی از این جشن‌های ایرانی است که تولد عنصری در طبیعت را جشن گرفته و از این طریق شکرگزار این تولد است در مورد تولد کودک و جشن گرفتن برای این امر هم به نوعی شکرگزاری را شامل می‌شود و هم خبر کردن اطرافیان برای اعلام این تولد که در هر شهر به نوبه خود برگزار می‌شود و در مراحل بعدی زندگی هر فرد این جشنها تکرار میشود مانند دندان در آوردن کودک یا مرحله بلوغ سن تکلیف) رسیدن فرد از جمله مناسبت‌ها و آداب و رسوم جشن‌هایی است که با تفاوتی اندک در هر قوم برگزار میشود در این تحقیق به عنوان جشن دندان نشان (گاز فروشان) به بررسی چگونگی و کیفیت مرحله دندان در آوردن کودک در این استان (گیلان) پرداخته ایم. در گیلان این جشن به این طریق انجام میگردد که کودک را در برابر سفره ای می‌نشانند که بر روی آن نمادهای مختلفی مانند آیین، قرآن، خودکار، شانه ... قرار داده اند و بر اساس اعتقاد مردم این ناحیه کودک دست به هر کدام برد آینده شغلی و حرفه کودک روشن می‌شود. در این پایان نامه از نحله کار کرد گرایی و همچنین برای تحلیل نمادهایی حاضر در آیین از نمادگرایی گیرتر استفاده شده است و به دلیل اینکه این جشن به نوعی مرحله ای از زندگی هر فرد را بیان میکند از نظریه گذار وان ژین استفاده شده است قلمرو این پژوهش استان گیلان در نظر گرفته شده به سبب این که روش مطالعه این تحقیق مردم شناختی و مطالعه ژرف نگر میباشد محدوده کوچک روستای شیخ محله واقع در شهرستان فومن را انتخاب کرده ایم اطلاعات حاصله در این پژوهش از طریق مصاحبه جمع آوری شده و در پی هدف بررسی جشن و آیینهای سور و نمادهای حاضر و چگونگی برگزاری این جشن (دندان نشان) بوده ایم تا در اهمیت انجام آن که حفظ این آیینهای ماندگار میباشد و همچنین معرفی آن برای نسل های آینده کوشا باشیم.

واژگان کلیدی: جشن، دندان، نماد، شیخ محله، گیلان.

مقدمه

رسم ها و آیینها جزئی از فرهنگ هر قوم و ملتی است که سینه به سینه به نسل های آینده انتقال پیدا میکند و آن چه که امروزه برای ما از برخی از آیینها باقی مانده و به آن عمل می کنیم نتیجه این نوع انتقال است که ممکن است گاهی در این مسیر دست خوش تغییر و تحریف شوند. جشن دندان نشان (گاز فروشان) هم بخشی از این رسوم است که تعلق به استان گیلان دارد و به نوعی بیانگر گذشته این منطقه میباشد که با تفسیر نمادهای این رسم در اولین گام سعی در روشن شدن این جشن در اذهان میباشیم و در گام دوم با بیان کردن شیوه برگزاری این رسم در حفظ و نگهداری آن و جلوگیری از تغییر و از بین رفتن جشن کوشیده ایم.

جشن دندان کشان گاز فروشان در آغازین سال زندگی کودک و با نمایان شدن اولین دندان کودک برگزار میشود. دندان درآوردن کودک در هر منطقه از ایران شامل آداب و رسوم خاص خود است که در گیلان به شکل مرسوم این منطقه برگزار می شود و با نمادهای مخصوص به خود، حال این که هر یک به نوبه ای چه نقش مهمی در فرهنگ مردم شیخ محله و یا در کل سرزمین گیلان دارا هستند. در فصل های بعد مفصلاً به آن خواهیم پرداخت. در کل جشن دندان نشان به منزله آغاز زندگی دنیوی کودک است به که دلیل این که از شیرخوارگی جدا شده و اکنون میتواند طعم غذاهای دیگر را بچشد و بیشتر با دنیای مادی و پیرامون خود ارتباط برقرار کند ولی اینکه چگونه با آغاز این مرحله آینده شغلی کودک بیان میشود. جزئی از این جشن میباشد و هر یک از وسایل خاصی که در این جشن مورد استفاده قرار می گیرد به یک منظور مشخص و مفهوم خاص را در بر دارد که متعلق به منطقه گیلان است در این پژوهش سعی به بررسی این جشن دندان نشان میشود. تا نمادهای فلسفه برگزاری آن مشخص شود.

از هدفهای این تحقیق بررسی نمادهای موجود در این آیین جشن دندان نشان می باشد که چگونه این نمادها در زندگی اکنون و آینده کودکان نقش بازی میکند و هنوز نیز جزئی از زندگی هر فرد است و همچنین ارتباط برخی از نمادهای موجود در این جشن مانند برنج با نوع معیشت افراد ساکن در گیلان و به خصوص روستای شیخ محله بررسی می شود. همچنین در این پژوهش سعی شده که کارکرد این جشن در استان گیلان چه در گذشته و چه در حال بررسی شود که کارکرد هر آیین جزئی از ماندگاری یک رسم است. حال اگر کارکرد آن دچار تغییر شده باشد.

پیشینه تحقیق

اهمیت مطالعه جشنها و آداب و رسوم و باورهایی که شکل سنتی خود را حفظ کرده در مردم نگاری جایگاه ویژه را اشغال نموده است لذا به سبب اینکه موضوع این پژوهش در پیرو آیین جشن و یکی از این نوع جشن سور و شادی که در ایران برگزار می شود کتاب آقای مهرداد و حاب به خوبی به توصیف اعتقادات و آداب و رسوم پرداخته است و همچنین بر اساس جستجو در فایل موسسه فن آوری اطلاعات بیش از هفتاد پایان نامه و پژوهش در زمینه استان گیلان در رشته های مختلف و در دانشگاههای متفاوت در دو دهه هفتاد و هشتاد صورت گرفته است از قبیل جغرافیای استان گیلان، پوشاک، اقتصاد، شهر نشینی در گیلان طنز و که هر یک به طرق مختلف گیلان را مورد بررسی قرار داده اند و از برخی از این تحقیقات در جهت تکمیل این پایان نامه استفاده شده است تا شرایط استان گیلان به طور ملموس تر و دقیق تر آورده شود. اینجانب از پایان نامه خانم الهام قادی که در زمینه مسکن و معماری در جامعه روستایی گیلان کار شده بود بهره برده ام که به تفصیل در قسمت مسکن و معماری این پژوهش آورده شده آقای جلال جعفرپور که در پایان نامه ایشان از تقسیم بندی اقوامی که در گیلان سکونت داشته اند و گویشهایی که در این منطقه رایج بودند مطلع شدند و از آن در پایان نامه خود استفاده کردم و کمال تشکر را از ایشان دارم

روش تحقیق

روش تحقیق، محقق را در راه رسیدن به سؤالات تحقیق یاری می دهد. در این پژوهش از مطالعه میدانی با کمک گرفتن از تکنیکهای مصاحبه، عکس برداری، مشاهده مستقیم و همچنین از روش کتابخانه‌ای و اسنادی برای جمع آوری اطلاعات استفاده شده است و از ابزار کاغذ و قلم و دوربین عکاسی بهره ور می شود.

جامعه آماری در تحقیق جشن دندان نشان در استان گیلان است که شامل سیزده شهرستان می باشد به مرکزیت شهرستان رشت و مطالعه موردی خاص روستای شیخ محله واقع در شهرستان فومن، بخش جیرده می باشد.

به دلیل گستردگی که جامعه تحقیق داراست در این تحقیق مرکز استان گیلان یعنی شهرستان رشت را برای بررسی این آیین جشن دندان نشان مورد نظر قرار داده ایم و اطلاعات مربوط به مطالعه میدانی چه در سوستای شیخ محله که مطالعه موردی این پژوهش را تشکیل داده است چه در شهرستان رشت به صورت پرسش و پاسخ از افرادی که بصورت اتفاقی انتخاب شده اند جمع آوری کرده ایم.

یکی از رسالت‌های این پژوهش توصیف و تفسیر پدیده‌های مورد بحث جشن دندان نشان در آن می باشد. از روشهای اصلی تحقیق مشاهده مشارکتی و مصاحبه با استفاده از ابزاری مانند دستگاه ضبط صدا، دوربین دیجیتال و کاغذ و قلم برای ثبت یافته های تحقیق مورد استفاده قرار گرفته است.

یافته های تحقیق

الف) نقش سفره در جشن دندان نشان (گاز فروشان)

پارچه سفید در سفره دندان نشان نیز از جمله سفره های مناسبی است که در گیلان انداخته می شود. جشن دندان نشان نیز نماد همان مزرعه ای است که هنوز به بار ننشسته است به معنی آن که کودک هنوز آینده را در پیش رو دارد و با انتخاب شغل و حرفه محصول زحمات پدر و مادر به بار مینشیند و آینده کودک روشن میشود. که آغاز آینده آن با دندان در آوردن کودک که اولین گام به سوی آینده وی است با جشن دندان نشان همراه است. میتوان جایگزین گندم را در گیلان و در این رسم خاص برنج دانست زیرا محصول اصلی سرزمین گیلان محسوب میشود و حضور آینه که در تمام سفره های دندان نشان بین اقوام مختلف مشترک است را نماد اهورایی دانست. در جشن دندان نشان تمام مراحل آن توسط یک زن حال یا مادر کودک یا زن دیگری انجام میگردد و این مادر است که کودک را که به منزله محصول خود است نگهداری کرده و در مراحل رشد او را یاری می دهد، مادر کودک را زاییده و او را در درون خود پرورش می دهد و بارور میشود شاید علت دیگر انجام این رسم توسط زنان کار کشاورزی و شالی کاری است که در گیلان توسط زنان انجام می گیرد یعنی زنان مسئول شالی کاری هستند زیرا زنان دارای قدرت باروری و زایش هستند و این زنان هستند که میتوانند این قدرت را به زمین القاء کنند. گرچه مردان نیز در جشن دندان نشان حضور دارند و این سفره فقط متعلق به زنان در استان گیلان نمی باشد که شاید این مطلب حاکی از نوع اعتقادات گیلان دارد.

ب) آب مرکز زندگی دوباره است

برای معناسناسان و عرفا آب نشانگر نامحدود بودن امکانات است. آب در برگزیده تمامی نیروهای بالقوه و بدون شکل و حاوی تمامی نویدهای پیشرفت است.

ریک و دا آب را زندگی بخش نیروبخش و مصفا تعریف میکند و آن را همان قدر که در زمینه معنوی می ستاید در زمینه مادی نیز تمجید می کند.

شما ای آب هایی که نیرو

می بخشید.

قوت، عظمت شادی و

بصیرت مان ده.

ملکه عجایب

شما ای آب ها بزداييد

گناهان مرا

ایران آب شکل جوهری حیات و عنصر تولد دوباره است و مظهر آب در مراسم جشن های اصیل ایرانی نوروز و آب پاشان و مهرگان نماد باروری، خلوص برکت و فضیلت است.

در متون هندو آمده است که همه جا آب بود و در متنی دایویی آمده است، آب گسترده و بی کناره است.

آب در معارف آیینی و اجتماعی اصل و حامل حیات است و نماد جهانی حاصل خیزی و باروری است. در برخی از اشعار گیلک و مازنداران آب منزل رشد شالی کاری است و برنج کاران آسیایی میگویند آب آسمان شالی می سازد

به فصل از دکتر همایون سپهر آب باران همانند جنس مذکر زمین را باور می سازد.

آب در شعر سهراب سپهری تداوم حیات و موجب زندگی است.

آب را گل نکنیم

در فرو دست انگار کفتری می خورد آب

یا که در بیشه دور سیره ای پر می شوید

یا در آبادی کوزه ای پر می گردد

آب را گل نکنیم

شاید این آب روان می رود پای سپیداری تا

فرو شوید

اندوه دلی!

دست درویشی شاید نان خشکیده فرو برده

در آب

زن زیبایی آمد لب رود

آب را گل نکنم

روی زیبا دو برابر شده است.

مردمان سر رود، آب را می فهمند

گل نکردنش ما نیز

آب را گل نکنیم.

به تقریب در همه جا آب وسیله پاکی شفافیت و طهارت آیینی است و آن علامت برکت است از این رو بسیار طبیعی است که تمدنهای مشرق زمین آب را مترادف با برکت دیده اند. آب، حکم زندگی مجازی را دارد هر چند که برای آبزیان حکم واقعی زندگی است آب به خودی خود، فضیلتی تزکیه کننده در بردارد و به همین دلیل گوهری و عنصری مقدس شمرده می شود. در مفهومی معنوی تر، مولوی نماد اساس ملکوتی جهان را اقیانوسی می انگارد که آب این اقیانوس جوهر الهی است؛ این جوهر الهی است که تمامی خلقت را لبریز می کند.

در کنار همین تزکیه روحانی آب نماد پاکی است و به صورت وسیله ای پاک کننده به کار می آید، نمازهای روزانه، با به جا آوردن آیین وضو که از قواعد دقیق تبعیت می کند، به جا آورده می شوند.

آب از منظری دیگر نماد زندگی است. از نمادگرایی در قدیم آب به عنوان چشمه باروری زمین و ساکنان آن می توان به نماد تحلیلی آب به عنوان چشمه باروری دست یافت.

در فرهنگ نمادها آبی از ژرف ترین رنگهاست نگاه بدون آنکه به مانعی برخورد کند با مفهوم آن در هم می آمیزد و تا بی نهایت پیش میرود. گویی که در این میان رنگ آبی موانع بر سر راه درک شدگی را میشکافد به این ترتیب آبی غیر مادی ترین رنگ هاست. طبیعت آبی را جز برای نشان دادن شفافیت عرضه نمی کند. آبی آسمان خلیج نیلگون فارس، چتر آبی عشق نسیم آبی صبح کنید فیروزه ای صحن آبی حوض و...

وقتی رنگ آبی برای یک شیء به کار میرود آن را گره گشا می سازد به عنوان مثال وقتی که صحبت از آسمان آبی میشود منظور آن است که از ابر مه دود و کدری پاک گره گشایی شده است. آبی محل پیوند رويا و واقعیت است و جایی است که در آن احساس آرامش می شود.

پرنده آبی نماد پرنده خوشبختی است. الیس در سرزمین عجایب از آینه آبی می گذرد و به دیگر سوی آینه میرود در آن فضا آبی روشن و خیالی خشنودی اور است و رویایی است که در آن به کمک و یاری آبی رویا جان میگیرد تمام فضاهای رویایی با رنگ آبی پردازش می شوند. خلوص مترادف با آبی است و جایی که آبی به کار میرود معنای خلوص می خیزد. خلوص در عین آرامش و دقیقاً بر این است که در کاربرد پزشکی از این رنگ گفته می شود که یک محیط آبی محیطی آرام و تسکین بخش است.

تمثیل سفره آسمانی سفره پر نعمتی است که اول صفت آبی بودن را با خود به همراه دارد و پس از خوردنی ها و نوشیدنی ها را

ج) آب و آبی و آینه

آینه از ریشه واژه Speculation به معنای باریک اندیشی و تأمل است. در فرهنگ ایرانی نشان از گویایی واقعیت دارد.

آینه چون نقش تو بنمود راست خود شکن آینه شکستن خطاست

آینه بازتاب روشنی آب و در نتیجه بیان واقعیت راست گویی و صمیمیت است. آینه بازتاب آب است و آن هنگام که نور به خود میگیرد به آبی می گراید نور نیز در آب منعکس می شود و به آب روشنی میبخشد نور در آینه تا عمق بیکران دو آینه روبه رو می درخشد آب و آینه به شباهت میگیرند در شهرهای کویری کشور که قدر آب را صد چندان می دانند

به همین جهت به گفته دکتر محمد صادق فرید در شهرهای کویری دعای باران وجود دارد ملی در شهرهای شمالی جادوی باران را میبینیم آینه. در کنار ظرف آب گواه صداقت و برکت و باروری است و وجود سبزه تکمیل این زنجیره حیات است.

د) جنس مؤنث و مواظبت مادری

تولین رید از بریفو اینگونه در کتاب خود (انسان در عصر توحش) نقل کرده که چگونه مواظبت مادری در عالم حیوانات بنیادی وسیعتر و عالی تر در عالم انسانی ایجاد کرد که می توان آن را مواظبت اجتماعی نام نهاد [یعنی] توجه و علاقه متقابل همه اعضا گروه یا خاندان به امنیت و رفاه یکدیگر به بیان دیگر غریزه های مربوط به تغذیه در ماده ها امکان داد تا راه را برای تعدیل و تغییر انگیزه های حیوانی و جایگزین کردن آنها به وسیله رفتار اجتماعی شده هموار کنند. رفتار حیوانی در تناسب و هماهنگی با شیوه بقای طبیعی، عمدتاً فرد گرایانه و رقابت آمیز است. از آنجا که غذای کافی برای سیر کردن همه جاندارانی که در کار زاد و ولد هستند وجود ندارد هر جاندار منفرد برای بقای خودش با دیگران مبارزه می کند. همچنانکه داروین خاطر نشان کرده است این امر نه تنها بین انواع مختلف صدق میکند بلکه حتی در بین اعضا یک نوع واحد که نیازهای مشابهی دارند و برای دستیابی به غذا و جفت به سرزمین واحدی متکی هستند [مبارزه] شدید تر است.

رقابت غذایی بسته به نوع و فراوانی محصولات فرق میکند. علفخواران می توانند همدیگر را در نواحی واحد تحمل کنند به صورت رمة ها و گله ها گرد هم آیند از طرف دیگر گوشتخواران محتاط و منزوی ترند. آنها نه تنها به حیوانات دیگر آسیب می رسانند بلکه خودشان در خطر کشته شدن و خورده شدن توسط همدیگر هستند. این حیوانات هیچوقت به صورت گروهی دور هم جمع نمی شوند و حتی دسته های کوچکتر آنها اگر وجود داشته باشند یله و رها هستند و زود متفرق میشوند.

خواه رقابت شدید یا ضعیف باشد هر حیوان بالغ برای قوت و غذای خودش تلاش می کند و بدون رعایت نیازهای دیگران به تأمین آن می پردازد. باستثناء تدارکی که از طرف جنس ماده برای غذای فرزندان صورت میگیرد هیچ همکاری و تعاونی در تحصیل و مشارکت غذا بین حیوانات وجود ندارد. گرگها و سگهای وحشی که بعضی اوقات به دلیل آن که غالباً دور هم جمع میشوند به عنوان مصادیق تعاون و همیاری معرفی میشوند بنابر مدارکی که بریفو نقل می کند آشکارا تکرر و خودخواه هستند. در عین حال که ممکن است آنها برای به زیر افکندن طعمه بزرگی در یک عمل هماهنگ به هم بپیوندند دیوانه وار بر سر غنیمت به جان خودشان می افتند و قویها همیشه برای کشتن ضعیفها و خوردنشان آماده هستند. به محض اینکه تغذیه انجام شد در جهات مختلف پراکنده میشوند. «.

حتی در بین پستانداران بزرگتر همیاری و تعاون در معنا وجود ندارد. همانطور که مارشال سالین خاطر نشان میکند: «میمونهای دم دار و بوزینه ها. یا میمون های بی دم از نظر تامین نیازهای زندگی با هم مشارکت نمی کنند. میمونهای دم دراز حتی به مدد انسان ها نمی توانند همکاری و کار دسته جمعی را بیاموزند. اگرچه بوزینه ها میتوانند. همچنین غذا را هم

هرگز با همدیگر تقسیم نمیکنند به جز به این صورت که حیوان زیر دست ممکن است مرعوب و مجبور به واگذاشتن آن به حیوان برتر شود».

در همین باب نولین رید به نقل از سولی زو خرمان می نویسد :

رفتار میمون های دم دار و بوزینه ها در مواقع تغذیه به آشکارترین وجهی نمایانگر خودخواهی است. در موارد معدود. هر میمون دم دار یا بیدم که در اسارت زندگی می کند تلاش دارد تا آن جا که بتواند غذاها را برای خودش تحصیل کند و تا آن جا که بتواند غذای هم نوعانش را نیز بقاید... تجربه ای متعارف است که وقتی غذایی به قفس میمون ها داده می شود قوی ترها برای گرفتن آن به جلو میشتابند و هموعان ضعیف تر را که ممکن است بر آن ها سبقت گرفته باشند کنار می زنند».

بدینگونه سوای نوع مادری. فردگری و رقابت در حکم رسم و سیرت عمومی حیوانات در رفتار و سلوک با یکدیگر بوده است. همانطور که بریفو به اختصار گفته است:

هر جامعه ای با نوعی تقسیم کار و تعاون مشخص و متمایز میشود. نیازهای مختلف هر فرد اعم از زن و مرد نه با کوششهای خود او به تنهایی بلکه به طور مستقیم یا غیر مستقیم با تلاش مشترک سایر افرادی هم که رفتار و کردار آنها کم و بیش هماهنگ شده تأمین می شود چنین شرایطی در خارج از عالم انسانی به جز در مورد مراقبت مادرها از نوزاد هایشان. در قلمرو حیوانات وجود ندارد. هر حیوان بالغی اعم از نر یا ماده تا آنجا که به نیازهای

اقتصادی او مربوط میشود. فقط گلیم خودش را از آب میکشد. حتی در بین پستانداران تکامل یافته نمونه ای سراغ نداریم که مشعر بر متکی بودن موجود بالغ به دیگری برای تأمین [وسائل معاش باشد. هیچ نمونه شناخته شده ای در بین حیوانات از همکاری و همیاری برای تهیه و تدارک غذا وجود ندارد. «

باری در حالیکه حیوانات نر مجبورند فقط هوای کار خودشان را داشته باشند. حیوانات ماده نیز مجبور به تأمین غذا و صیانت اولادشان هستند. چنین استثنائی بر فردگرایی مبنائی شد. برای دگرگونی خصائص حیوانی و ظهور عادات تازه ای که برای اجتماعی شدن انواع مورد نیاز است.

شکل تکامل یافته مراقبت مادری در بین پستانداران کامل تر دستاورد نهایی ده ها میلیون سال رشد و تحول آرام و متغیر است. در انواع پست تر چنین مراقبتی وجود ندارد. بین بعضی ماهی ها طبیعت به طور بی حد و حصری در روند تولید و تکثیر اسرافکار است یک ماده ممکن است میلیونها تخم تولید کند و پس از آن تلاش اندکی برای تأمین غذا یا حفظ و صیانت آنها از قلمرو دشمنان انجام دهد و یا اصلاً کاری انجام ندهد. گوردن چایلد خاطر نشان میکند که بعضی از انواع ماهیها تعداد لازم برای ادامه بقا را از طریق نوعی باروری شگفت انگیز تأمین میکنند. یک جفت ماهی روغن شش میلیون تخم تولید می کنند. نوع دیگری از ماهی روغن تا ۲۸ میلیون تخم میگذارد. اگر دریا از توده ای از این ماهی تشکیل نمیشود به دلیل آن است که فقط دو یات سه تخم از هر دسته به بلوغ و کمال می رسند. بیشتر آنها خورده میشوند. انسان خودش را می سازد.

مراقبت مادرانه در واقع با پستانداران آغاز میشود. این امر در بین علفخواران که نوزادان به سرعت بالغ میشوند و فقط برای مدت کوتاهی به مراقبت نیاز دارند کمتر شایع و رایج است. درجه بالایی از وظیفه مادرانه در بین گوشتخواران که توله ها در زمان طولانی تری طفولیت عاجزانه ای را طی میکنند مشهود است چنین مراقبتی در مورد پستانداران به حد اعلا می رسد و در بین میمونهای بیدم تکامل یافته تر رایج تر از بوزینه ها یا میمون های دم دار است.

کاهش تعداد متولدین در یک مدت معین و دوره ممتدی از حالت وابستگی نوزاد از عوامل عمده رشد و افزایش مراقبت مادرانه است. با ادامه دوران طفولیت و دوام مراقبت مادرانه تمایلی به اتکای کمتر بر غریزه و یادگیری بیشتری از تجربه و عمل در حیوان نوزاد به ظهور میرسد و رشد میکند همچنین واکنشها و حساسیتهای نوزاد نسبت به سایر هم نوعان حیوان اوج میگیرد و اینها زمینه را برای ظهور رفتار شرطی شده گروهی آماده می سازد.

در زاد و ولد مادری گوشتخواران توله ها و بچه ها در اولین دوره رشدشان به یکدیگر و به مادرشان دلبستگی و علاقه ابراز میکنند. این دلبستگیها همراه بارشد و تکامل فزون تر قابلیت های روحی در مورد پستانداران تکامل یافته به اوج خود می رسد.

ماهیت اصلی اجتماعی شدن حیوان در هم شکستن سلطه طبیعت و جایگزین کردن واکنش های شرطی شده و رفتار اکتسابی به جای غرایز خالصاً حیوانی است. انسان های امروز تا بدان حد از غرایز اصیل حیوانی فاصله گرفته اند که بیشتر این غرایز محو و مفقود شده است. به عنوان مثال. مخاطرات آتش باید به یک کودک یاد داده شود در حالیکه حیوانات به طور غریزی از آن می گریزند.

بنا به گفته رالف لینتو این واکنشهای تعلیم یافته و اکتسابی اکنون به روندهای جذب و هضم غذا سازش چشم با شدت نور و از این قبیل واکنشهای غیر ارادی تنزل یافته است. او اضافه می کند:

هر چقدر غرایز متعلق بیک نوع محدود تر باشد دامنه رفتارهایی که در آن نوع می تواند رشد و تکامل پیدا کند بزرگتر است و این واقعیت در ترکیب با قابلیت شگرف یادگیری که انسان ها ویژگی خاص میبخشد در ترکیب با قابلیت شگرف یادگیری که به انسان ها ویژگی خاص می بخشد به چنان غنا و تنوعی در رفتار تعلیم یافته منتهی میشود که در سایر انواع بی نظیر است.

»

اگرچه هر دو جنس مذکر و مؤنث متساویا از نعمت دست و مغز و سایر شرایط لازم آناتومیک برای فعالیت انسانی برخوردارند اما این جنس ماده بود که پیش قدم راه عبور از حیوانیت به انسانیت شد. مادران استثنائاً به واکنشهای عطوفت انگیز و مادرانه ای مجهز بودند که در عالم انسانها به صورت همکاری و مشارکت اجتماعی تحول یافت.

بعضی از محققان بین پانسانهای اولیه و ظهور عصر کبیر یخ که هر دو در حدود یک میلیون سال پیش روی داده رابطه ای میبینند. به نظر گوردون چایلد تأثیرات این تحول در محیط زندگی چندان شدید بوده است که بسیاری از انواع معدوم شدند در حالیکه انواع جدیدی پا به عرصه وجود گذاشتند که با شرایط سخت تر زندگی تطابق بیشتری پیدا کردند. او می گوید: در این نقطه التقای خطیر بود که انسانهای اولیه ظهور کردند و اینها از انسان های امروز چندان متفاوت بودند که مخلوقات انسان نما نام گرفته اند.

بعد از یک دوران بسیار طولانی از شرایط جوی مناسب، ظهور شرایط سخت و طاقت فرسا اولین پستانداران مؤنث تکامل یافته را به کوششهای مصمم تر برای حفظ بقا از طریق روش های تازه بزانگیخت. آنها به تهیه و استعمال افزار آغازیدند. آنها با انجام چنین کاری از حالت طبیعی بقا که بر مبنای تلاشهای رقابت آمیز و فردگرایانه استوار بود به حالت جدید و انسانی بقا از طریق مشارکت اجتماعی در کار خلاقانه ارتقاء یافتند.

قبل از آن که انسانها بتوانند حیوانات را اهلی کنند ابتدا مجبور بودند خودشان را اهلی کنند... همان طور که هاووز شرح میدهد: هنگام اهلی کردن حیوانات، ما منظمأ به آن ها غذا می دهیم یا به طرف غذا دالیشان میدهیم از دشمنان طبیعی

حفظشان می کنیم بر تولید و تکثیرشان نظارت می کنیم و همه این کارها را مقدم بر هر چیز به خاطر خودمان انجام می دهیم .

«

تمام آنچه ما باید بر این سخنان اضافه کنیم این است که مادران از طریق نقش مراقبت مادرانه آغازگر روند اهلی شدن گردیدند و این به اجتماعی شدن و ظهور فرهنگ منتهی شد . بریفو می گوید: این در مشارکت مادرانه و نه در مشارکت جنسی است که رشد باصطلاح غریزه اجتماعی صورت می پذیرد.

ه) تابوهای فرزند زایی و حائز بودن

کناره گیری زنان از مردان در زمان وضع حمل تاریخچه ای بس طولانی دارد . همچنان که قبلا دیدیم قدمت این امر به بیش از شروع زندگی انسان میرسد. پستانداران ماده در دوران وضع حمل و مراقبت از اولاد خود مامن و زاویه ای مناسب میجستند و در پناه آن از دیگران انزوا می گرفتند. اگر نرینه بالغی از نوع خود او یا رای نزدیک شدن به پناهگاه او را پیدا می کرد ماده با همان شیوه ای او را پیدا میکرد که حیوانی از نوع دیگر را که قصد آزار اولادش را داشت.

این طرز رفتار مادرانه به زندگی انسان اولیه - که اجتناب و اعزاز از جنس مخالف در این گونه موارد در بین آنها به صورت قرار و قاعده ای در آمد و جانشین واکنش های غریزی موجود ماده شد تسریع یافت.

تولین رید به نقل از بریفو می نویسد:

اعزاز و اجتناب زن از مرد نمودار شباهت و تنها شباهتی به یک نوع ممنوعیت است که در میان سایر جانداران نیز وجود دارد. تنها در سطح انسانها و از طریق زبان و تکلم است که ممنوعیت به صورت اصل تثبیت شده ای در می آید. و رسمیت می پذیرد. و اگر من در این تشخیص محق باشم که در اولین اجتماعات انسانی زن دارای نفوذ و اقتدار قابل ملاحظه ای بوده است این نوع ممنوعیت به صورت یک قاعده باید یکی از اولین ضوابط و بلکه اولین ضابطه ای بوده است که به مرحله اجرا در آمده.

بازتابی از غلظت و شدت این قدیم ترین ممنوعیت را میتوان در دوام و بقای آن در عصر حاضر در زندگی بعضی از اقوام بدوی تشخیص داد که در میان آنها هیچ مردی حتی شوهر اجازه ندارد به زنی که در حال وضع حمل است نزدیک شود. تمثیلی از وجوب و ضرورت این قاعده که نولین رید به نقل از فورچون در شرحی راجع به بومیان دوبانز» این طور بیان کرده است:

تنها در هنگام زاده شدن خود مرد است که یک فرد برای اولین و آخرین بار حاضر و ناظر بر وضع حمل است. حضور او در این مورد اجتناب پذیر است. از آن به بعد در هر خانه ای یا جایی که زنی درد زایمان میکشد حضور او حرام است و مرد مکلف به خروج می شود.

ویژگی غریبی که در این حرمت وجود دارد این است که نه تنها در مورد زنانی که در حال وضع حمل هستند بلکه در مورد زنان حائز نیز مصداق دارد همچنان که بریفو حق مطلب را عدا کرده است: در سراسر دنیا نه تنها در میان وحشیان بلکه در میان مردمی که منزلت فرهنگی بالایی دارند اشکال تابویی که در مورد زنان حائز اعمال میشود مشابه است و تابوهایی که ناظر به وضع زنان در حال زایمان است عملا همانند آنهاست که راجع به زنان حائز می شود.

در نظر ما بین وضع حمل و عادت ماهانه تفاوت عظیمی وجود دارد. ولی در نظر اقوام بدلی که شدیداً نسبت به رؤیت هر نوع خونی حساسیت داشتند هر دو حالت به هم شبیه بود چون در هر دو مورد زن دچار حالتی از خونریزی بود. از آن جا که وقوع خونریزی - و به دنبال آن کناره جویی و اعراض زن از مرد در اثر عادت ماهانه با توالی بیشتری پیش می آید این طور نتیجه

میگیرند که در ابتدا منعی که وجود داشت یک تابوی مربوط به زنان حائز بود. در حقیقت آن چه وجود داشت تابویی بود که شامل حال هر زنی میشد که به خونریزی دچار می آمد

درباره ترس مفرط مردان بدوی از نزدیک شدن و حتی نگاه کردن به زنی که در حالت یاد شده به سر میبرد گزارشها و روایات فراوانی از قدیم ترین نویسندگان و محققان و کاوشگران اخیر در دست است. اگرچه بومیان در برابر پرسشهای مستقیمی که از آن ها به عمل آمد در مورد منشأ این وحشت فقط قادر به توضیحات مبهمی بوده اند اما این توضیحات بسیار شبیه دلایلی بوده است که برای پرهیز و اجتناب از زنان در موقع شکار افکنی و محاربه ارائه می دادند. بدین معنا که حتی یک نغز و تحلف غیر عمدی از قاعده حرمت و پرهیز از زنان منجر به بدترین مصائب و حتی مرگ خواهد شد. به عنوان نمونه:

در میان بعضی از قبایل آفریقای جنوبی اگر مردی زن حائز را لمس کند استخوان هایش سست و ضعیف خواهد شد و در آینده نخواهد توانست در جنگ و محاربه یا هر نوع فعالیت مردانه مشارکت کند. بومیان استرالیایی عقیده دارند که نیم نگاهی از جانب زن حائز می تواند مردان را در حالتی که هستند در جا میخکوب و منجمد کنند و مبدل به درخت نماید. در گینه جدید اگر زن حائز توسط مردی دیده شود بدن مرد ورم میکند و قطعا خواهد مرد. بومیان «موات» و «دوادی» یقین دارند که هر نوع رابطه با چنین زنانی مرگ تدریجی و دردناکی را در پی خواهد داشت. جزیره نشینان وتارا» از مجمع الجزایر مالی عقیده دارند که اگر مردی در قطره ای از خون زنانه پا بگذارد در جنگ یا هر مأموریت دیگری با بد اختری و شوربختی مواجه خواهد شد و هیچ تدبیری برای نجات او از این سرنوشت مؤثر نخواهد بود. بومیان اورانگ بلانگا معتقدند که تماس با یک زن حائز باعث محروم شدن مرد از توان مردی خواهد شد. در استرالیا بومیان کوئینز لند اعتقاد دارند که اگر آن ها به محلی نزدیک شوند که زنی دوران کناره گیری خود را در آن به سر می برد یقینا خواهند مرد.

نتیجه گیری

چیزی که در این پژوهش مطرح شده نقش محوری انسان و رد پای انسانی در منظور تاریخی و سیر آن در زمان و عصر جدید است.

آنچه به نظر میرسد ارزشهای اجتماعی است که حتی در آداب و رسومی که بر حسب نیاز جامعه و مورد نظر و نیاز اجتماعی و زیستی اعضای جامعه بوده و بر افراد تحمیل می شود در نتیجه انکار کردن و نادیده گرفتن آن غیر ممکن به نظر میرسد. جشن دندان نشان در جامعه گیلان نیز از این گونه ملزومات و آداب و رسومی است که بر اساس نیاز بشر بوجود آمده و هنوز نیز در عصر کنونی ادامه پیدا کرده است. پس روند شکل گیری و گسترش آداب و رسوم در فرهنگ گیلان و گیلانی از عوامل موثر بر این ارزشها میباشد کارکرد این آیین و نقش نماد های موجود در آن به گونه ای بوده که حتی جمع آوری آنها در آماده نمودن بستر زندگی اولیه شخص جزء نیازهای مهم به شمار میرود حتی این کار کرد در خانواده به خوبی نمایان است با برپایی این جشن و اعتقاد بر آن از دیرباز تا کنون گذشته از آثار سنتی این گونه جشن ها در حال حاضر نیز تنوع و دخیل شدن تکنولوژی و استفاده از ابزارهای جدید در جشن های سنتی به نوعی قابل بحث میباشد، برای مثال مشاهده شد در کنار سنتهای قدیمی برگزاری جشن دندان نشان با حفظ نمادهای پیشین برخی از نمادها با نوعی تکنولوژی همراه بوده و دچار تغییر گشته است بودن کیک و شمع یا انداختن قالیچه به جای سفره یا ابزار و ادوات شادی مانند گروه ارکست از نمونه های در هم آمیخته شدن این آیین با تکنولوژی است. و یا تاثیر جنگ تحمیلی را با گذاشتن عکس شهداء بر سر سفره دندان نشان میتوان به خوبی درک کرد. اگر بخواهیم آداب و رسوم بخصوص جشن دندان نشان را مورد مطالعه در این تحقیق را بهتر بشناسیم و آن را بهتر تبیین کنیم نیاز بوده که این روند را در گذشته به خوبی مطالعه کنیم زیرا هر آیینی ناشی از نظام فکری گذشته میباشد و ممکن است با غفلت از این گونه جشن ها و بر اثر گذشت زمان به انزوا کشیده شود و یا تغییر کنند برای شناسایی به نوع ثبت و ضبط زندگی اجتماعی منحصر به گیلان پرداخته و کارایی جشن گاز فروشان را نشان می دهیم. در

پژوهش انجام شده مشخص شد که علت وجود نماد برنج رابطه ای با نوع معیشت گیلان و کشت برنج در این منطقه دارد که از محصولات اعم این منطقه به شمار میرود و همچنین علت دوم ناشی از اعتقاد افراد بر لزوم وجود برکت در برنج و گندم میباشد و احترامی که برای این نعماتی چون برنج و نان داریم ناشی از قداستی است که برای آن قائل هستیم به همین منظور با ریختن برنج بر سر کودک به نوعی این مطلب را بیان کرده ایم که کودک برای خانواده روزی به همراه دارد و با این خیر خواهی و برکت برای کودک او از بلاهای روزگار مصون باقی بماند. برگزاری این جشن در آغاز دندان در آوردن کودک به سبب آن است که اساساً طفل تا قبل از دندان در آوردن از غذاهای دنیوی استفاده چندانی ندارد و با طعم و مزه غذاهای متنوع نا آشناست پس در نتیجه اولین شناخت کودک با نعمات و برکات خدا از زمانی آغاز میشود که اولین دندان در دهان وی آشکار میشود و با جشن، والدین این مرحله مهم را در زندگی فرزند خود به همگان اعلام کرده و ابراز شادمانی میکنند. آیین های جشن و شادمانی از بدو تولد و یا حتی شادی قبل از آن از برای این عطیه الهی فقط شامل استان گیلان نمی باشد و این شور و شغف در مناطق دیگر به نوبه خود وجود دارد. همان طور که در متن پژوهش آورده شده در سیستان با پختن حلوای مخصوص خود هفت شب به جشن و شادمانی بر می خیزند و یا در تهران همراه با بردن سیسمونی کودک قبل از تولد این شادی را ابراز میکنند و در مراحل بعدی با به دنیا آمدن کودک، اولین حمام کودک و در پی آن با دندان درآوردن کودک همواره با جشن به نوعی به شکرگزاری می پردازیم آش دندانانی نیز نمونه ای از این آیین هاست که با دندان در آوردن کودک در زنجان و تهران اجرا می شود. انتخاب شی از وسط سفره در جشن دندان نشان توسط کودک به نوعی علاقه بشر به دانستن آینده است و اساس علمی نمی تواند داشته باشد. به نوعی این آیین سور باعث نزدیکی افراد خانواده و پر شدن اوقات فراغت و سرگرمی محسوب می شود و همیاری و مشارکت افراد خانواده را نیز به همراه دارد و مهمترین کارکرد این جشن نیز همین جنبه مشارکتی است که در خلال این گونه جشنها و آیینها برای مردم گیلان بوده است و همچنین با انتخاب کودک برای شغل آینده گویای این مطلب است که می بایست در جامعه شغلی را اختیار کند که داشتن نقش در جامعه خود از مراحل مهم زندگی آینده خود میباشد. زمانی که کودک دست بر سفره برده و هر کدام از اشیاء که بر آن نهاده شده مانند قیچی، قرآن، کتاب، خودکار، شانه، طلا و ... را انتخاب میکند که هر یک نماد و سنبلی یک حرفه در جامعه است بر وجود و اهمیت این شغلها در جامعه تاکید می ورزد برای مثال انتخاب کتاب یا قلم به عالم شدن فرد و تحصیلات در جامعه اشاره دارد یا طلا که نماد زرگری است به سرمایه داری توجه دارد. زمانی یک پژوهش جنبه علمی به خود می گیرد که در قالب یک نظریه برده و بررسی شود. اصولاً چهار چوب نظری در هر تحقیق راه و رسم و حیطه اصلی را مشخص میکند ما با پیاده کردن نظریه ای خاص و بردن آیینها و آداب و رسوم در قالب نظریه مورد نظر می توانیم به طور صحیح به تحلیل جامع برسیم. پژوهش انجام گرفته در مورد جشن دندان نشان با توجه به این مطلب که دندان در آوردن را یکی از مراحل زندگی هر فرد دانسته که باید آن را طی کند لذا از اساس نظریه گذار استفاده کرده ایم و در کنار آن با توجه به مکتب کار کرد گرایی، گاز فروشان (دندان نشان) را در گیلان بررسی کرده و کارکرد این آیین را مشخص نموده و با تفسیر نمادهای موجود در آیین مربوطه در نمادگرایی گیرتر بهره برده ایم.

منابع

- ادیبی، حسین انصاری، عبدالمعبود، ۱۳۸۳، نظریه های جامعه شناسی، انتشارات دانه
- ریتر، جورج، ۱۳۷۴، نظریه جامعه شناسی در دوران معاصر ترجمه محسن ثلاثی انتشارات علمی .
- رید نولین، ۱۳۸۶، انسان در عصر توحش ترجمه محمود عنایت انتشارات هاشمی
- کو زر، لیونیس، ۱۳۸۵، زندگی و اندیشه بزرگان جامعه شناسی ترجمه محسن ثلاثی انتشارات علمی
- بهار، مهرداد، ۱۳۷۵، پژوهشی در اساطیر ایران، انتشارات آگاه

ستوده هدایت، ۱۳۸۴، جامعه شناسی مسائل اجتماعی ایران انتشارات ندای آریانا

ستوده، هدایت، ۱۳۷۸، مردم شناسی مناسک گذر، روزنامه همشهری

جعفری، طاهره مقاله بررسی موسیقی نواحی ایران برگرفته از کتاب کوچ

نوش زهره منبع میراث فرهنگی استان گیلان (سایت تبیان)

قادی، الهام، ۱۳۹۰، تحقیق مسکن و معماری در جامعه روستایی گیلان پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد

جعفرپور بیجار بند ۱۳۸۷، تحقیق زبان و گویش در استان گیلان پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد

سپهر، همایون جزوه درسی مربوط به سفره های نذری درس اعتقادات و باورها

جزوه درسی مکاتب نظریه ها، محمد صادق فرید به نقل از گیلفورد گیرتز

حاج حیدری، علی جزوه درس باستان شناسی پیش از تاریخ

Anthropological investigation of Dandan Nashan festival (gas vendors) in Gilan province, a case study of Sheikh Mahaleh village located in Shahresan Foman district of Jirdeh district

Zeynab Khanjari

Abstract

For a long time, our ancestors tried to thank and pray to God on various occasions, and sometimes these prayers were accompanied by celebrations, and we can always see various celebrations in the calendar, for example, Nowruz celebration - Sede celebration. . . There are examples of these Iranian celebrations that celebrate the birth of an element in nature and in this way are thankful for this birth. Regarding the birth of a child and celebrating for this, it includes both gratitude and informing the people around to announce this. Birthday, which is held in each city in turn, and these celebrations are repeated in the next stages of each person's life, such as the teething of a child or the stage of puberty, the arrival of a person is one of the occasions and customs of celebrations that differ slightly in It is held by every tribe. In this research, as a celebration of teething (gas sellers), we have investigated the quality and quality of the teething stage of children in this province (Gilan). In Gilan, this celebration is done in this way that the child is placed in front of a table with various symbols on it such as mirror, Quran, pen, comb. . . and based on the belief of the people of this area, the future of the child's career and career will be clarified. In this thesis, the work of Kurdism is used, as well as Geertz's symbolism is used to analyze the symbols present in the ritual, and because this celebration somehow expresses a stage of each person's life, Van Jin's transition theory is used. The study of Gilan province has been considered because the study method of this research is anthropological and in-depth study, we have chosen the small area of Sheikh Mohalla village located in Fuman city, the information obtained in this study was collected through interviews and in pursuit of the goal We have been investigating the celebration and rituals of Sur and the present symbols and how to hold this celebration (Dannashan) in order to be diligent in the importance of preserving these lasting rituals and also introducing them to the future generations.

Keywords: celebration, tooth, symbol, sheikh neighborhood, Gilan.